

CULTURA

AVUI

DIJOUS, 4 DE DESEMBRE DEL 2003

Quim Monzó: “El borreguisme cultural d'aquest país m'ha atribuït molts fills que no reconec”

EVA PIQUER

QUIM MONZÓ HA PUBLICAT A QUADERNS CREMA EL LLIBRE 'TRES NADALS', UN RECUILL DE TRES RELATS NADALENCES EN QUÈ LES COSES NO SÓN BEN BÉ COM SEMBLEN. EN AQUESTA ENTREVISTA L'ESCRIPTOR REPASSA LA SEVA CARRERA LITERÀRIA COM A NARRADOR I ARTICULISTA



FRANCESC MELCÓN

SUMARI

'El codi da Vinci' de Dan Brown

IX

El codi da Vinci (Empúries) és l'última novel·la de Dan Brown. L'autor juga amb diferents dades històriques i l'obra, tot i respondre al format de *best seller*, té una qualitat que l'allunya obertament de la connotació pejorativa d'aquesta etiqueta.

La identitat nacional de Josep R. Llobera

X

Josep R. Llobera, antropòleg britànic d'origen català, és l'autor de l'assaig publicat per Anagrama/Empúries *De Catalunya a Europa. Fonaments de la identitat nacional*, en què ofereix una anàlisi sobre la realitat catalana repassant l'últim segle.



L'obra de Fortuny a les sales del MNAC

XVII

Fins a finals de gener podem veure al Museu Nacional d'Art de Catalunya una exposició d'obres de Marià Fortuny (Reus, 1838 - Roma, 1874), considerat el primer artista plàstic català que va aconseguir un gran renom internacional.

ENTREVISTA

Quim Monzó

NARRADOR

EP. *¿Els contes de 'Tres Nadals' van ser escrits originalment en castellà?*

QM. Van ser tres encàrrecs del suplement dominical del diari *La Vanguardia*. Quan me'ls van encarregar vaig pensar: ¿i ara què puc dir sobre el Nadal que no estigui dit? Però, a còpia de jugar amb els tòpics, en van sortir tres contes. Un d'ells, *La venedora de mistos*, el vaig publicar a *El millor dels mons*. Ara els he unificat en un únic llibre, amb unes il·lustracions esplèndides de Ramon Enrich. És un caprici, un regal que volia fer-me.

EP. *Amb quins problemes s'ha trobat a l'hora de traduir-los?*

QM. Més que traduir-los, els he refet, n'he canviat moltes coses. És un procés que no s'acaba, perquè les modificacions que hi faig en una llengua surten rebotades cap a l'altra versió. Em passa sempre, també quan no tradueixo. Quan escric una història, la planxo i la replanxo, constantment hi canvio coses. Fins i tot he modificat el conte que ja vaig publicar, i això que ja estava fixat. Una coma que va fora, una paraula canviada... No és res nou. Ho fan molts escriptors. I cada vegada que un músic grava una cançó hi introdueix petites modificacions, tant en el text com en la melodia.

EP. *¿Hauria escrit contes de Nadal si no hagués rebut l'encàrrec de fer-ho?*

QM. Crec que no. Suposo. Vaig créixer en un ambient fervorosament ateu i la suposada felicitat d'aquests dies se m'escapa. Si se celebrava el Nadal era perquè jo era nen i no em volien treure les alegries que els altres nens tenien. Però a casa el Nadal se celebrava amb el fred de mà posat, perquè no m'ho cregués gaire. Aquests sentiments ambigus els he arrossegat sempre. El gregarisme nadalenc m'horroritza, però trobo que és una localització excepcional. Hi ha pel·lícules que passen durant el Nadal i aquesta datació fa estalviar al director de cinema molta palla, li permet anar al gra. Narrativament, el Nadal i el seu punt de falsedat té molta gràcia.

EP. *El Nadal és un paradís de tòpics. Vostè en fuig sempre, dels tòpics.*

QM. Justament en aquests tres contes jugo amb els tòpics nadalencs. La felicitat, la germanor, la solidaritat, la bondat humana... L'Església catòlica ens ha venut durant segles tota una sèrie d'hipocresies i ara, com que molta gent s'ha tornat descreguda, fins i tot per Nadal n'han pres el relleu d'aquestes noves religions de l'oegenisme i la solidaritat.

EP. *En el conte 'La comissió' es fica per enèsima vegada amb l'obsessió per la correcció política, en aquest cas aplicada als ciutadans que fan de Reis d'Orient a la calçada. Com és que li resulta tan inspiradora, la hipocresia políticament correcta?*

QM. La primera vegada que en vaig fer un article, deu fer quinze o vint anys, la correcció política era un dogma de fe que ningú no s'atrevia a qüestionar. En canvi, la correcció política és una font inacabable de possibilitats perquè és la hipocresia en estat pur, la perpetuació, per altres sectes, de la hipocresia de la bondat religiosa. Ens volen fer creure que canviant les paraules o els tants per cent de quota de cada sector discriminat de la societat se soluciona el problema. Això no és veritat, el problema no se soluciona en absolut, fins i tot s'empijora perquè se l'emascara. Què guanyen els polítics dient "bon dia a tots i a totes"? Podrien ben bé dir "bon dia a tothom". Aquest punt de bogeria en què tot ha de ser correcte només serveix per emmascarar una realitat: que les dones continuen cobrant menys per fer feines equivalents i que tenen més problemes per trobar feina.

EP. *¿El conte és, definitivament, el gènere en què se sent més còmode?*

QM. Tot depèn de com et va la vida, de la situació en què et trobes. També em sento molt còmode amb el periodisme. A *El millor dels mons* hi havia tretze relats i una novel·la. Vaig fent una cosa i l'altra, el que em sembla. Llegeixo més contes que novel·les, això sí. És molt difícil que una novel·la aconseguixi mantenir-me l'atenció fins al final, ha de ser una obra excepcional, o jo he d'estar en les circumstàncies excepcionals que em permetin seguir-ne el fil amb continuïtat. A una novel·la li has de dedicar moltes hores al dia per polir-te-la en dos o tres dies. És evident que escrivint contes em sento molt bé. Però quan tinc prou temps i veig que la idea es va allargant, en faig una novel·la.

EP. *¿La "gran novel·la sobre Barcelona" no l'escriurà Quim Monzó?*

QM. Als anys 70 o 80 un escriptor americà va fer un llibre que es deia *The Great American Novel*, perquè n'estava fins al barret que tothom anés parlant de la gran novel·la americana. La gran novel·la sobre Amèrica l'estan fent cada dia tots els escriptors americans quan fan les seves novel·les concretes sobre cada cosa. Hi ha passió per la grandiloqüència. I per

què no *La gran novel·la sobre Tortosa*, o sobre *Riudellots*? No hi ha temps de llegir tota la quantitat de llibres que es produeixen i, moltes vegades, el periodisme cultural en parla a base de llegir-ne les contracobertes, o de fer-ne una lectura en diagonal. S'hi apliquen tècniques de periodisme groc. Com que la cultura és un centre tancat que no interessa a la massa, es pot jugar amb tècniques perverses com això de parlar de la gran novel·la sobre Barcelona o sobre el Masnou.



FRANCESC MELCION

EP. *És la segona vegada que un llibre seu surt simultàniament en català i en castellà. ¿Serà sempre així, a partir d'ara?*

QM. No dic ni que sí ni que no, però probablement no. Quan faig el creuament entre els dos idiomes acabo esllomat. El 2004 trauré un llibre que recull totes les cròniques de viatges que he escrit en diversos diaris des de l'any 1989. Com que n'hi havia en català i en castellà, ara n'estic fent el creuament i és una feinada per tornar-se boig.

EP. *¿Opina de debò que l'eutanàsia és la millor solució per no prolongar l'agonia de la llengua catalana, o ho va dir com a provocació?*

QM. No tinc ni ganes de parlar-ne, perquè cada vegada que obres la boca i no se'gueixes fidelment les pautes que marquen els polítics, se't

tiren al damunt. Els polítics creuen que hi ha coses que no s'han de dir ni que siguin veritat. No penso dir mai més el que penso, que facin el que vulguin.

EP. *Si ja podem tirar la tovallola, tindria lògica que passés a escriure tots els contes directament en castellà.*

QM. Em fa ràbia tirar la tovallola, no vull tirar-la. Però em fa ràbia veure com molts dels que no l'hem tirada som criticats pels que ja l'han tirada fa temps. Els primers que la tiren són els polítics, a casa, al

diaris catalans, que no pas els escriptors catalans. Això és així, i ho hem vist tots els que ens dediquem a aquest ofici. I te'n parlo jo que no me'n puc queixar. Vist com va tot, tinc una situació bastant privilegiada. Però és insultant que un escriptor de Lleida que sigui mitjanament conegut ho tingui molt més cardat que un escriptor de Valladolid per sortir a TV3 o al diari tal. Suposant que tots dos tinguin el mateix nivell de qualitat i reconeixement públic, al de Valladolid se li obren les portes de TV3 o del diari tal al cap de cinc minuts. Es dona prioritat sempre a allò que els fa quedar cosmopolites. De tant perdre el cul per demostrar que són cosmopolites demostren que no són més que provincians.

EP. *Li agrada o no, vostè és un referent dins la literatura catalana. Li agrada?*

QM. Jo vaig començar a escriure per intentar posar una paraula rere una altra i explicar unes històries que a mi m'agradava narrar. I això és el que faig: jugo a muntar frases, com els nois d'ara es distreuen amb jocs d'ordinador. Anar muntant les peces fins que en surt una història perfectament estructurada és apassionant. En canvi, ser un punt de referència té molts problemes i pocs beneficis. Hauria estat molt més agradable que no hagués calgut ser cap punt de referència, ser un escriptor i prou. Però això tu ja no ho domines, ja no ets capaç de controlar-ho.

EP. *En què l'ha condicionat com a escriptor el fet d'haver esdevingut un fenomen de masses?*

QM. Jo no sabria renunciar a fer ràdio, ni a fer televisió, si un dia en torno a tenir ganes, que potser començo a tenir-ne. Crec que formen part d'un mateix pack. Els relats, les novel·les, els articles de premsa i les intervencions radiofòniques o televisives formen un tot, no sabria per on he de tallar. ¿He d'amputar una part d'aquest tot per una certa idea decimonònica segons la qual la literatura és allò escrit? També hi ha literatura oral, i avui la literatura oral pot ser la que es fa en segons quins moments per tele i per ràdio. Quan vaig començar a col·laborar a Catalunya Ràdio, em reconeixien els taxistes per la veu. Després vaig passar a publicar articles i m'hi posaven la foto i em van començar a reconèixer per la cara. Va tot lligat, és una bola que no hi ha qui l'aturi.

► ► ►

Amb el suport de

 Generalitat
de Catalunya

ENTREVISTA

Quim Monzó

NARRADOR

► ► ►

Com a escriptor m'ha condicionat més aviat poc; en la vida privada sí, perquè vaig pel carrer i la gent em mira. Seria interessant viure en un anonim total. Si vaig a fer cròniques, que em coneguin en part m'és negatiu i en part m'és positiu. Si no és en certs ambients on realment puc passar desapercebutíssim, el fet de ser conegut perverteix una mica el meu punt de *voyeur*. Quan vaig anar a Israel, o a Nova York tres dies després de l'11-S, vaig tornar a la vella normalitat. No em coneixia ni Déu, podia respirar tranquil·lament i barallar-me amb els policies que no em deixaven entrar als llocs.

EP. *¿La feina periodística és per a vostè tan important com la de narrador? No me l'imagino abandonant els mitjans de comunicació per dedicar-se exclusivament a la narrativa, quan deu ser un dels pocs escriptors que s'ho podrien permetre.*

Q.M. Afortunadament, a la vida pots compaginar les dues coses. Tampoc faig de tot: no escric teatre ni poesia. Em puc permetre el luxe de fer articles, disfruto moltíssim fent-los i no hi voldria renunciar. Durant la passada campanya electoral vaig treballar molt, molts dies vaig acabar cansat per les incongruències d'un polític o d'un altre, però va ser apassionant seguir-los i fer-ne el retrat, veure com són i com funcionen, com parlen, quines paraules fan servir i quins gestos utilitzen per remarcar les paraules. Ja m'està bé mantenir les dues coses; no em veig amputat ni de la ficció ni de la crònica periodística.

EP. *¿El pànic que té de no caure en cap clixé, ni formal ni de contingut, pot arribar a ser castrador?*

Q.M. El perill de ser hipercrític amb un mateix és que pot dur-te a la paràlisi, a la immobilitat. No es tracta tant de ser molt original com de no caure en el que és cursi. Te'n poso un exemple. En una època determinada, tenia gràcia quan en una entrevista algú et deia: "M'agrada que em facis aquesta pregunta". Era una paròdia d'un clixé que feien servir certs sectors o certs polítics. Però va arribar un punt que això mateix ja es va convertir en clixé. Ara el clixé és dir que és un clixé parodiar la frase "M'agrada que em facis aquesta pregunta". I així fins a l'infinit. És inevitable que qualsevol frase que es digui fent burla d'un tòpic, si té molt d'èxit, perdi la força i acabi convertint-se també en clixé. Tots els clixés neixen en un moment determinat d'una frase que era bona. Si una cosa que dius en un moment funciona i s'escampa molt, dita vint anys després fa feradat.

EP. *S'ha dit de vostè que practica una literatura desmitificadora. De què?*



FRANCESC MELCION

Q.M. Sabent que és impossible fugir-ne del tot, intento fugir del lloc comú. Potser faig una literatura reactiva; no m'acabo de creure res. Però jo no en diria així, perquè em sembla que això mateix (la idea que jo faig una literatura desmitificadora) també s'hauria de desmitificar.

EP. *¿Ha tingut mai la sensació d'estar sobredimensionat i, en conseqüència, la por de decebre uns seguidors que potser esperem massa de cada nou llibre de Quim Monzó?*

Q.M. Això és inevitable. En un moment determinat jo mateix puc descobrir un cantant ics, que conec jo i mitja dotzena de persones més, m'entusiasma i trobo que és boníssim, excepcional. Em converteixo en un fervorós seguidor seu. Com que aquest músic realment funciona, co-

mença a agradar a vint, trenta, cinquanta, cent persones. La cosa comença a mosquejar-me, perquè era un músic meu, l'havíem descobert jo i els meus sis amiguets. Quan en comptes de ser-ne sis, o cent, ja som un milió de persones, començo a sentir-me rebotat i indignat. La gent se sent ofesa quan aquell músic tan de culte es converteix en un individu valorat per molts. Això crea en els primers seguidors una sensació entre la gelosia i la ràbia.

EP. *Per qui prefereix ser valorat, per la minoria que crea opinió o per la massa?*

Q.M. Jo només espero quedar satisfet del que escric, muntar una construcció que em satisfaci. Les crítiques que se'm puguin fer les tindrè en compte, però si jo n'estic satisfet, n'estic satisfet. Tu es-

crius el que et surt de dins, si no és que estàs fent una novel·la prefabricada. Si tens un contracte amb una editorial per fer un *best seller* que ha de vendre cinc milions d'exemplars, el fas i et ceneixes a determinades normes, però aleshores per a tu escriure llibres és com muntar prestatgeries de mecano. Ja no ets un escriptor dels que segreguen les seves misèries o alegries.

EP. *Vistos en perspectiva, ¿creu que els seus llibres dibuixen una trajectòria literària cada cop millor?*

Q.M. Dibueixen la trajectòria de la meua vida. A vegades rellegeixo un llibre perquè se n'ha de fer una edició nova, o una traducció, i al·lucino: m'adono que els contes i les novel·les presagien situacions posteriors de la meua vida. D'això en vaig fer un conte titulat, crec, *La literatura*, publicat dins *Guadalajara*. Quan escric em deixo anar, desfreno la repressió i veig coses que, en el fons, ja sóc conscient que passaran. És el mateix mecanisme que es posa en marxa quan dorms: els somnis no endevinen el futur, però de nit, sense la repressió de la diürnitat, el cervell queda lliure i els fantasmes i les neures es conformen d'una manera que et permeten veure fets futurs.

EP. *¿Pensa que ha assolit la maduresa com a escriptor?*

Q.M. La maduresa no existeix: és aquell horitzó que sempre veus al lluny; camines cap a ell però mai no hi arribes, perquè quan arribes al lloc on abans veies l'horitzó, l'horitzó és més enllà. Hi ha dos llibres meus que no reedito. El primer dels que ja reedito és *Uf, va dir ell*. Des d'aquell llibre fins a l'últim hi ha una progressió evident. Cada vegada et treus coses del damunt, però també n'agafes d'altres. Estic convençut que *El perquè de tot plegat* és el llibre més eixut que he escrit mai, el més despullat. A *Guadalajara* ja hi ha una recuperació de frases subordinades, d'anar-me'n per les branques, que és una cosa que cada cop m'apassiona més. Sobretot des que tinc parents d'edat avançada, em

fascina el mètode que tenen de repetir-se, de fer un rull que es va tancant i no hi ha manera de sortir-ne. Aquesta demència és fascinant des del punt de vista narratiu. M'agradaria, algun dia, ser capaç d'aplicar a un relat els mètodes de narració senil.

EP. *Com encaixa les opinions en relació amb la seva obra dels escriptors autoanomenats imparables?*

Q.M. Quan vaig publicar el primer llibre, Àlex Broch en va fer una crítica (a *El Correo Catalán*, si no m'equivoco) que es deia *Els obrers no són músics*, on em fotia una garrotada excepcional. A partir d'aquell moment, al llarg de la vida hi ha hagut gent que ha valorat la meua obra d'una manera i gent que l'ha valorat d'una altra. Recordo que, just abans de publicar *La magnitud de la tragèdia*, a l'AVUI un crític que firmava A.A. va escriure una ressenya dient: "A Quim Monzó se li han de parar els peus". Imagina si en fa d'anys.

EP. *Que algú posi en qüestió la seva producció literària sembla un símptoma que Quim Monzó ha deixat de ser intocable.*

Q.M. És que no he deixat de ser intocable: no ho he estat mai. Fixa't en els exemples que t'he dit. Sempre he anat rebent. Si ara busqués les carpetes on guardo les crítiques que m'han fet al llarg dels anys, et podria ensenyar crítiques demolidores de tots i cada un dels llibres. De novetat no n'hi ha cap ni una.

EP. *¿En els seus llibres hi ha molta dosi de banalitat o poca?*

Q.M. Què vol dir banalitat en literatura? A què s'aplica? Potser s'aplica amb banalitat... Una sèrie d'escriptors hem estat lluitant durant molts anys per aconseguir fer uns llibres de qualitat. Que ara surti gent que diu que també vol la qualitat em sembla perfecte. Benvinguts al club.

EP. *Quins són els escriptors catalans hereus de Monzó? N'hi ha?*

Q.M. Hi va haver una època, durant els 80, en què aquí qualsevol pobre desgraciad menor de 25 anys que començava a publicar era fill meu. El borregisme cultural d'aquest país m'ha atribuït molts fills. Com que no hi ha temps de llegir els llibres, val més funcionar a base de contracobertes o d'*el que toca dir*. Tothom que sortia en aquella època era fill meu, absolutament tothom, fes contes o no. Jo agafava algun llibre d'aquests i me'l mirava, i veia que de fills meus en tenien ben poc: eren gent que, com jo, s'havien dedicat a llegir escriptors d'arreu del món i aprendre de tothom. Però els periodistes culturals anaven repetint la mateixa cantarella.

EP. *No en reconeix cap, de fill?*

Q.M. No, fins que la prova de l'ADN no demostrï cap paternitat, no en reconec cap. No va així la cosa. Era massa fàcil en aquella època adjudicar-me tot el que els interessava.

Canvi de beguda, de cotxe i de president

► Quan Jordi Pujol va accedir a la presidència de la Generalitat, Quim Monzó ja havia publicat tres llibres (dos dels quals no vol reeditar) i faltaven vuit mesos perquè tragués el recull de contes *Olivetti, Moulinex, Chaffoteaux et Maury* (1980).

"La nit que Pujol va guanyar les primeres eleccions, vaig sentir la notícia per la ràdio, mentre aparcava el dos cavalls per anar de copes. Tothom deia que aquest president duraria dos dies perquè les coalicions eren molt febles. Jo he anat canviant de beguda i de cotxe, i Pujol ha continuat sent-hi".

El Fenomen Monzó, amb majúscules, va arribar el 1989 amb la publicació de la novel·la *La*

magnitud de la tragèdia i, sobretot, el 1993 amb els relats d'*El perquè de tot plegat*. Paral·lelament, el programa *Persones humanes* de TV3 el convertia en tot un personatge mediàtic.

Deu anys i uns quants llibres després, Pujol plega i Monzó s'ho mira. "He viscut la fi del pujolisme amb la mateixa mirada prudent i escèptica amb què en vaig veure l'arribada", diu. Ja no busca aparcament quan va de bars: "Aviat vaig aprendre que si vas de copes és millor deixar el cotxe a casa i tirar de taxi". Temps era temps es prenia quinze gintònics en una nit, però la quinina va estar a punt de deixar-lo sord. Ara opta pel *dry martini* o pel whisky.